

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้ภาษา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารคดี

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้ภาษา

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้ภาษา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษานั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาศิลปะ (style) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนให้คำจำกัดความแตกต่างกันออกไป ได้แก่ ท่วงทำนองการประพันธ์ ลีลา ท่วงทำนองการแต่ง ท่วงทำนองการเขียนหรือสำนวนท่วงท่าที่แสดงออก ดังที่ผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

เจ. มิดเดิลตัน เมอริ (J. Middleton Murry, 1967. 7) ได้สรุปความหมายของคำว่า ศิลปะการใช้ภาษาไว้ 3 ประการ คือ

1. ศิลปะการใช้ภาษา คือ สำนวนที่นักเขียนผู้ใดผู้หนึ่งใช้อยู่เป็นประจำ
2. ศิลปะการใช้ภาษา คือ กลวิธีแห่งการอธิบายความ
3. ศิลปะการใช้ภาษา คือ ความสำเร็จอันสูงสุดของการประพันธ์

เอ็ม. เอช. อับรามส์ (M.H. Abrams. 1975 แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์, 2529. หน้า 353) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า

การแสดงออกทางภาษาในด้านร้อยแก้วหรือร้อยกรอง ซึ่งไม่ว่าผู้พูดหรือผู้เขียนจะกล่าวไว้อย่างไร ลักษณะของท่วงทำนองแต่งของงานหรือของผู้ประพันธ์ก็อาจนำมาวิเคราะห์ได้ในด้านการสรรคำใช้ หรือนิสัยในการเลือกใช้คำ โครงสร้างประโยคและความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำ ในประโยค (วากยสัมพันธ์) ความเข้มข้นและลักษณะของการใช้ภาพพจน์ แบบแผนของจังหวะ และส่วนประกอบของเสียง จุดมุ่งหมายที่จะให้จับใจผู้อ่าน ผู้ฟัง ตลอดจนวิธีการที่นำมาใช้ในการเขียน

พระยาอนุমানราชธน (2515. หน้า 141) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า “เป็นท่วงท่าที่แสดงออกของคนผู้นั้นอันได้แก่ ปัญญา ความรู้ ความนึกคิด ฝีมือ และนิสัยใจคอ ส่วนล้าคัญอันเป็นรากฐานของท่วงท่าที่แสดงออกทั้งหมด จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ถ้าเป็นวรรณกรรมก็อยู่ที่วิธีจัดเรียงถ้อยคำ ประโยคและวรรคตอนของผู้ประพันธ์”

กาญจนา นาคสกุล และคนอื่นๆ (2517. หน้า 212) กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า “ท่วงท่าการแสดงออกเป็นแนวถนัดของนักเขียนคนหนึ่งๆ ซึ่งอาจเกิดโดยจงใจหรืออาจไม่จงใจก็ได้ การสร้างรูปประโยค การใช้สำนวนโวหารเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเนื้อเรื่องของท่วงท่าการแสดงออกโดยตรง”

เจือ สตะเวทิน (2518. หน้า 141) ได้อธิบายว่า การศึกษาศิลปะการใช้ภาษา (style) ต้องศึกษาเรื่องต่อไปนี้

1. การเลือกคำ
2. โครงสร้างของประโยคและผันแปร
3. ถ้อยคำสำนวนที่เกี่ยวกับความคิดเห็น
4. อุปมาอุปไมยที่ชอบให้เกิดภาพในใจ
5. จังหวะจะโคน

พรสุข บุญสุภา และรมณี เพชรคุปต์ (2518. หน้า 24-27) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า

การเลือกสรรถ้อยคำ การนำถ้อยคำเหล่านั้นมาเรียบเรียงเป็นประโยค เพื่อให้ได้ความหมายที่ต้องการในอันที่จะถ่ายทอดเรื่องราวไปสู่ผู้อ่าน และกล่าวถึงองค์ประกอบของสไตล์ว่าจะต้องประกอบด้วยเรื่องต่อไปนี้

- การเลือกสรรคำ (diction) และวิธีการให้ความหมายคำ
- การสร้างภาพพจน์ (image)
- การใช้โครงสร้างของประโยค (syntax)

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2518. หน้า 212) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า “นักประพันธ์แต่ละคนมีท่วงท่าที่แสดงเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกันจะแสดงออกได้ดีเพียงใดก็แล้วแต่ความสามารถ”

ประทีป วาทิกทินกร (2520. หน้า 55-59) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า หมายถึง สีสันทาที่ในการเขียนที่แสดงออกมาจะปรากฏให้เห็น เป็นที่สังเกตได้ว่าเป็นอย่างไร เช่น การใช้คำยากหรือง่าย การผูกประโยคสั้น หรือยาว การลำดับประโยคต่อเนื่อง

กันร่อยไปหรือกลับไปกลับมา เป็นต้น การเขียนของแต่ละคนย่อมจะมีท่วงทำนองของตนเอง ซึ่งอาจจะคล้ายคลึงหรือแตกต่างกับคนอื่นก็ได้

บุญยงค์ เกศเทศ (2525. หน้า 57) ได้ให้ความหมายของคำว่าศิลปะการใช้ภาษาว่า “หมายถึง ท่วงทีที่แสดงออกเป็นส่วนตัวของนักประพันธ์ หรือเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักประพันธ์ในการแต่ง”

สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2525 . หน้า 106) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่าศิลปะการใช้ภาษาว่า “คือลักษณะอันโดดเด่นหนึ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของบทประพันธ์ หรือวรรณกรรมนั้น อาจจะเป็นเหตุมาจากความคิดริเริ่มหรือวิธีการแสดงออกเฉพาะตัวของนักประพันธ์ที่ต่างไปจากคนอื่น”

เบญจมาศ พลอินทร์ (2526. หน้า 113) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า “เป็นวิธีเรียบเรียงเนื้อความของแต่ละคนจากแรงดลใจนั้น เป็นเฉพาะบุคคล อาจจะเลียนแบบกันได้บ้าง แต่ก็ไม่เหมือนกันเพราะต่างกันต่างความคิด”

กุหลาบ มลลิกะมาส (2531. หน้า 181) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาว่า “เป็นท่วงทำนองในการแต่งและเป็นลักษณะเฉพาะของผู้แต่งแต่ละคน ได้แก่ การเลือกสรรใช้คำ การใช้ประโยคแบบต่างๆ การใช้สำนวนโวหาร อุปมาอุปไมย การสร้างบรรยากาศ การใช้เสียง และลีลาจังหวะในบทร้อยกรอง เป็นต้น”

ประภาศรี สีหอำไพ (2531. หน้า 101) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาสรุปได้ว่า ท่วงทำนองเขียน คือ สำนวนโวหารที่แสดงกลวิธีการทำให้สร้างแบบฉบับเฉพาะของคนขึ้นมาในโลกแห่งวรรณกรรม ท่วงทำนองเขียน เสนอทั้งจำนวนภาษา ลีลา ในการเขียนและเสนอสารจากผู้เขียน

ท่วงทำนองเขียนตามลีลาสำนวนโวหารอาจแบ่งได้ดังนี้

1. สำนวนเรียบง่าย คือ เขียนเหมือนเล่าสู่กันฟัง ไม่แฝงความลึกซึ้ง เช่น ปรัชญาให้ต้องตีความกันไปหลายด้าน
2. สำนวนเข้มข้น เป็นการเขียนที่เร้าใจ มีคำคม มีความหมายลึกซึ้ง แทรกอารมณ์หรือเสียดสี
3. สำนวนสละสลวย ใช้ภาษาเก๋ลิ้งเกลา และมีความหมายเพิ่มความไพเราะและภาพพจน์เหมาะสม อ่านแล้วเพลิดเพลิน แทรกปรัชญาชีวิต
4. สำนวนกระชับ ใช้คำบรรยายรัดกุมตรงไปตรงมา
5. สำนวนแปลก เป็นความแปลกที่ริเริ่มแล้วเป็นที่ยอมรับนิยมอ่าน

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2537. หน้า 139-140) ได้กล่าวถึงศิลปะการใช้ภาษาสรุปได้ว่า คือ ท่วงทำนองในการแต่งวรรณกรรมของผู้แต่งแต่ละคน ซึ่งต่างก็มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวไม่ซ้ำแบบกัน สังเกตได้จากการเลือกสรรคำ การเลือกใช้สำนวนโวหาร การเรียบเรียงประโยคทางเสียงของผู้แต่ง

1. การเลือกสรรคำ หมายถึง วิธีการเลือกหาคำมาใช้เขียนวรรณกรรม โดยคำนึงทั้งทางด้านรูปศัพท์ เสียง และความหมายของคำที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง
2. การเลือกสำนวนโวหาร โดยทั่วไปนอกจากผู้แต่งใช้วิธีบรรยายความอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ผู้แต่งมักมีวิธีการอื่นๆ อีก เช่น วิธีการสร้างภาพในจิต และวิธีการสร้างภาพพจน์
3. วิธีการเรียบเรียงประโยค ผู้แต่งบางคนชอบใช้ประโยคง่ายๆสั้นๆกะทัดรัด แต่บางคนชอบประโยคที่ยาวสละสลวย

จากการศึกษาเอกสารข้างต้น พบว่าผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาถึงศิลปะการใช้ภาษาว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกสรรคำ การสร้างภาพพจน์ การสร้างบรรยากาศ การใช้เสียงและวิธีการเรียบเรียงประโยค ซึ่งเป็นวิธีการแสดงออกเฉพาะตัวของนักประพันธ์แต่ละคน

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้ภาษา

ในด้านงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศิลปะการใช้ภาษานั้น ได้มีผู้วิจัยศึกษาไว้ดังนี้

สุภาพรณ จารุเทวินทร์ (2519) ได้ศึกษาวิเคราะห์ลีลาตีพระลอ พบว่าศิลปะการใช้ภาษาในลิลิตพระลอ มาจากการตัดคำ การซ้ำคำ การแผลงคำ สัมผัส รวมทั้งโวหาร และความเปรียบเทียบ

นันทา อัจฉัยมสรวล (2530) ศึกษาลักษณะภาษาในวารสารเพื่อการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2529 เรื่องการใช้คำ วลี และประโยคเป็นหลัก โดยในเรื่องของการใช้คำพบว่า มีคำชนิดต่างๆ ดังต่อไปนี้ปะปนอยู่ ได้แก่ คำภาษาพูด คำแสลง คำภาษาถิ่น คำเลียนเสียง คำภาษาต่างประเทศ อักษรย่อหรือคำย่อ และคำที่สร้างขึ้นใหม่ ส่วนวลีก็พบว่ามีส่วนประกอบเป็นคำชนิดต่างดังกล่าวปะปนอยู่ด้วย และนอกจากนี้ลักษณะการใช้ประโยคจะมีทั้งประโยคความเดียว ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม จะมีลักษณะของประโยคที่บกพร่องปะปนอยู่ ลักษณะการใช้คำ วลี และประโยคดังกล่าวนี้จะไม่พบในงานเขียนที่เป็นทางการ

พรพันธ์ เขมคุณาศัย (2530) วิเคราะห์ชีวิตและงานประพันธ์ของ ส.ธรรมยศ โดยวิเคราะห์ศิลปะการใช้ภาษาและแนวคิด แนวคิดที่ปรากฏได้แก่ แนวคิดต่อด้านการศึกษา แนวคิดด้านสังคม แนวคิดด้านชีวิต แนวคิดด้านเศรษฐกิจ และแนวคิดด้านศาสนา สำหรับในเรื่องของการศึกษาศิลปะการใช้ภาษานั้น กล่าวได้ว่า มีการใช้ภาษาในการสร้างงานประเภทบันเทิงคดี การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวนำ การสอดแทรกทฤษฎีวิจารณ์ การใช้คำการใช้ภาพพจน์หลายลักษณะ การใช้ประโยคกระชับ โดยนำศิลปะการใช้ภาษาหลายแบบ มาผสมผสานกัน ได้แก่ ท่วงทำนองในการสร้างงาน ประเภทสารคดี คือได้ใช้วิธีการสอดแทรกชีวิต และความรู้สึกส่วนตัว ลงไปในงานเขียน มีการใช้คำและการใช้ภาพพจน์หลายลักษณะ ได้แก่ การใช้คำอ้อ การสร้างย่อหน้า โดยวางประโยคกระจายไว้ข้างท้าย

ปราณี พรหมจรรย์ (2531) ได้วิเคราะห์วรรณกรรมของ ร.จันทิมพะ พบว่าในด้านแนวคิดที่ปรากฏจะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิง แนวคิดเกี่ยวกับความรักและการเลือกคู่ครอง แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม แนวคิดเกี่ยวกับสงคราม ได้เสนอกลวิธีการแต่งที่หลากหลาย นับตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่องที่ดึงดูดใจผู้อ่าน เปิดเรื่องด้วยการใช้ภาษา ในเรื่องของศิลปะการใช้ภาษา มีการใช้ภาษาสละสลวย สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ทำให้มองเห็นภาพที่ปรากฏได้เด่นชัด

นพรัตน์ คงมาลา (2532) ได้ศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในสารคดี ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ ระหว่าง พ.ศ.2520-2529 ผลการศึกษาสรุปได้ว่า งานเขียนสารคดีของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ มีลักษณะพิเศษ คือ ใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดความบันเทิง มีการเลือกใช้คำที่เป็นภาษาพูดเพื่อให้ ผู้อ่านรู้สึกเป็นกันเองและไม่เคร่งเครียด ทั้งยังช่วยให้สื่อสารกับผู้อ่านได้ง่าย รวดเร็ว มีการตัดแปลงคำขึ้นใช้ ทำให้ได้คำศัพท์ที่แปลกสะกดตา มีความกะทัดรัด มีการนำคำมาใช้ร่วมกัน โดยพิจารณาด้านเสียงและความหมายเป็นประการสำคัญ คำเหล่านี้ให้ความเพลิดเพลิน การนำคำมาใช้ร่วมกันจะช่วยพรรณนาความรู้สึก หรือกิริยาอาการอย่างละเอียด เน้นให้ข้อความมีความหมายหนักแน่นชัดเจนขึ้น ในด้านการใช้สำนวนนั้น วาณิช จรุงกิจอนันต์ ใช้สำนวนไทย เพื่อให้การสื่อสารได้รวดเร็ว สร้างความคุ้นเคยเป็นกันเองกับผู้อ่าน และมีการตัดแปลงสำนวนขึ้นใช้ สำนวนที่ตัดแปลงแล้วมักให้ความรู้สึกขบขัน สำหรับการใช้อภาพพจน์ วาณิช จรุงกิจอนันต์ นิยมใช้ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน และอติพจน์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วาณิช จรุงกิจอนันต์ มีความสามารถในด้านการใช้ภาษาที่สื่อความหมายให้ภาพให้อารมณ์และความรู้สึกได้อย่างดี ทั้งยังมีวิธีพลิกแพลงภาษาใช้ได้อย่างน่าสนใจ ให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน

ตมภาพ นาคพันธ์ (2534) วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิงอร โดยศึกษาในด้านกลวิธีการแต่ง พบว่านิยมเปิดเรื่องโดยการบรรยายฉาก และตัวละครเป็นหลัก โดยใช้ข้อขัดแย้งเป็นจุดสำคัญในการดำเนินเรื่อง ในด้านแนวคิดนั้น อิงอร ได้สอดแทรกแนวคิดได้อย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับความรัก ซึ่งให้เห็นว่าความรักก่อให้เกิดความทุกข์มากกว่าความสุข และสำหรับใน ด้านศิลปะการใช้ภาษาก็สามารถใช้ภาษาได้งดงาม สื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจได้รวดเร็ว มีการใช้โวหารที่ไพเราะอ่อนหวาน ก่อให้เกิดความรู้สึกต่ออารมณ์ผู้อ่านได้

ปรารภนา บัวเชย (2537) วิเคราะห์วรรณกรรมของประภัสสร เสวิกุล จากการศึกษาพบว่า ประภัสสร เสวิกุล ได้เสนอแนวคิดหลายด้าน อันได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความรัก แนวคิดเกี่ยวกับการแต่งงานและครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับวัยรุ่น แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับ วัฒนธรรมประเพณี แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน โดยใช้บทสนทนาผ่านตัวละคร ในด้านศิลปะการใช้ภาษา กล่าวถึงความสามารถในการใช้ภาษาที่สามารถทำให้อ่านมองเห็นถึง แนวคิดและจินตนาการของผู้เขียนได้เป็นอย่างดีโดยการใช้คำการใช้ประโยค การใช้สำนวนโวหารและการใช้ภาพพจน์ที่อ่านได้ง่ายๆ และสื่อความหมายได้ชัดเจน

ปรมาภรณ์ ลิ้มปีเลิศเสถียร (2538) ศึกษาวิจัยกรงของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เกี่ยวกับวจนลีลา กับความคิดของกวี จากการศึกษาพบว่ามีแนวคิดที่สำคัญปรากฏอยู่หลายด้าน อาทิ ความรัก ธรรมชาติ ศาสนา และสังคม ในด้านศิลปะการใช้ภาษา เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มักเลือกสรรถ้อยคำที่มีลีลาการใช้ภาษาที่ไพเราะอ่อนหวานอันเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของกวี ซึ่งสามารถสื่อให้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ซาบซึ้ง คล้อยตามทัศนคติ เช่นเดียวกับการใช้ความเปรียบที่สื่อจินตภาพได้อย่างสวยงาม นอกจากนี้ยังสามารถนำขนบการแต่งวรรณคดีและเพลงพื้นบ้าน มาปรับประยุกต์สร้างสรรค์ เพื่อสาระร่วมสมัยอีกด้วย ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่าเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มีทัศนคติต่อโลกและชีวิต อย่างเอื้ออาทร อ่อนโยน ปรารภนาที่สร้างสรรค์คุณค่า ความดีงามให้เกิดขึ้นต่อไป

พัชรีย์ จำปา (2538) วิเคราะห์วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก จากการศึกษาพบว่า ในวรรณกรรมสำหรับเด็กมีวจนลีลาทางด้านศิลปะการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ได้แก่ การใช้คำง่าย การใช้คำที่ก่อให้เกิดภาพและความรู้สึก การใช้คำที่แสดงความสุภาพ อ่อนน้อม การเล่นคำ ทั้งยังมีการใช้คำที่สื่อความหมายเชิงคุณธรรม คือ คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คำที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ คำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ดีและมีคุณค่า คำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดีมีอันตราย และการใช้คำที่เกี่ยวข้องกับการบอกให้ทำ ในระดับประโยค

พบว่ามีการใช้ประโยคที่สัมพันธ์กับแนวคิด คือ ประโยคถาม-ตอบ และประโยคเปรียบเทียบ จะนิยมการใช้ประโยคสั้นเพื่อเน้นย้ำให้เด็กเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น มีการใช้ประโยคที่มีคำบอก ความต่างและการเรียงลำดับความโดยการแสดงเหตุผล สำหรับในเรื่องของกลวิธีการแต่งนั้น มุ่งปลูกฝัง แนวคิดด้านคุณธรรมให้แก่เด็ก ใช้กลวิธีทำให้เด็กเกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลินใน การอ่าน และเพื่อให้เด็กจดจำและนำคติธรรมคำสอนที่ผู้แต่งสอดแทรกไว้ในเรื่องไปใช้เป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ดลฤทัย ชาวดีเดช (2540)ศึกษาภาษาจินตภาพในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ พบว่า ภาษาในเรื่องสั้นของอัศศิริ ธรรมโชติ มีลักษณะต่างๆซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพที่ ชัดเจน ลึกซึ้งและทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะท้อนใจ อันได้แก่ การเล่นเสียงสัมผัสคล้องจองและจังหวะ การใช้คำซ้ำ การใช้คำบอกแสง สี การใช้คำทำเนียบกวี การใช้คำที่มีความหมายตรงกันข้าม การซ้ำคำ การใช้ประโยคซ้ำความ การใช้ประโยคคำถาม การใช้ประโยคยาว การสร้าง ความสมดุลทางโครงสร้างประโยค การใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์ ลักษณะการใช้ภาษาทั้งหมด นี้ มุ่งสร้างจินตภาพที่สอดคล้องกับสารสำคัญของเรื่อง มีสัมพันธ์ภาพและเป็นเอกภาพเพื่อ เชื่อมโยงไปสู่ การตีความและเข้าใจสารสำคัญของเรื่อง อย่างลึกซึ้งชัดเจน ได้แก่ จินตภาพของ ความโหดร้าย ความน่าสะพรึงกลัว ความทุกข์ ความเศร้า ความเหงา ความท้อแท้ และ ความสิ้นหวัง จินตภาพเหล่านี้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในชื่อเรื่องและฉาก

สุวิธนา วรณรังษี (2540) ศึกษาภาษาในวรรณกรรมของสุวรรณี สุคนธา ถึง ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับจินตภาพ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า สุวรรณี สุคนธา มีศิลปะ การใช้ภาษาในการสร้างจินตภาพ กล่าวคือการใช้คำนั้น เป็นคำที่ให้รายละเอียดแห่ง แสง สี เสียง กลิ่น รส ความเคลื่อนไหว และอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างชัดเจนงดงาม โดยเฉพาะ คำบอกสี คำบอกแสง และคำบอกความเคลื่อนไหวนั้น สุวรรณี สุคนธา สามารถนำมาใช้ได้ อย่าง ประณีตงดงามเป็นพิเศษ งานวรรณกรรมของสุวรรณีจึงมีลักษณะคล้ายภาพเขียน นอกจากนี้ สุวรรณี สุคนธายังสร้างจินตภาพโดยใช้ข้อสังเกต คือ การนำความเปรียบและสัญลักษณ์มาสร้าง จินตภาพ โดยมุ่งเน้นที่การนำธรรมชาติมาใช้ ทำให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจน ดุมีชีวิตชีวา แฝงไว้ซึ่ง ความหมาย ลึกซึ้งเพื่อมุ่งสู่แนวคิดของเรื่องอย่างประสานกลมกลืนกัน ดังนั้นการสร้างจินตภาพ จึงเป็นกลวิธีที่สำคัญที่สุวรรณีใช้สื่อ แนวคิดของเรื่อง

มารศรี สอทิพย์ (2542) วิเคราะห์ลีลาเสียงดลีในวรรณกรรมของลาว คำหอม พบว่า กลวิธีที่ลาว คำหอมนำมาใช้คือ การเล่นคำและเล่นความหมายของคำ โดยแฝงความหมายที่ ลึกซึ้งในเชิงเสียดสี การเสริมความที่แทรกน้ำเสียงและทัศนคติเชิงเสียดสีของผู้แต่ง นอกจากนี้

ลาว คำหอม ยังใช้ภาพพจน์เพื่อสร้างภาพตลกขบขัน หรือภาพที่แสดงถึงความโหดร้ายและ
ขมขื่นในชีวิตของชาวบ้านได้อย่างกลมกลืนกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวบ้าน และมึ
ความสมจริงเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจกับปัญหาต่างๆ ที่นำเสนอผ่าน
ตัวละครอันเชื่อมโยงไปสู่การตีความสารสำคัญของเรื่องได้อย่างละเอียดและชัดเจน

พดุงษา เนียมรักษา (2542) ได้ศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมของดอกไม้สด
โดยผลการวิจัยสรุปว่า ดอกไม้สดเป็นนักเขียนที่ใช้ภาษาได้ประณีตบรรจงทั้งทางด้านคำ และ
ทาง ด้านความ ทางด้านคำ ดอกไม้สดใช้คำได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลคำที่เลือกใช้
ให้ความรู้สึกและให้ภาพที่เด่นชัด บางคำให้เสียงสัมผัสที่คล้องจองราบรื่นไพเราะ ทางด้าน
ความ ดอกไม้สดลำดับความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน มีความสมดุลในความนั้นๆ ใช้ความเปรียบได้
เหมาะสมสร้างงานได้กระชับ ทั้งมีเอกภาพในตัวเอง

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้ภาษา จะเห็นว่านัก
เขียนแต่ละท่านนิยมใช้การเล่นคำและความหมายของคำ มีการใช้โวหารทั้ง บรรยายโวหาร
พรรณนาโวหาร สาธกโวหาร เทศนาโวหารและอุปมาโวหาร มีการใช้ภาพพจน์ คือ อุปมาอุปไมย
อุปลักษณ์ สัมพจน์ย นามนัย บุคลาธิษฐาน อธิพจน์ และปฏิพาทษ์ มีการใช้คำ ทั้งคำภาษาพูด
คำแสดง คำเลียนเสียง คำต่างประเทศ ดัดแปลงศัพท์ การเล่นคำ คำความหมายตรงข้าม
การใช้วลีที่มีคำลักษณะต่างๆอยู่ และการใช้ประโยคสั้น ประโยคยาว ประโยคที่มีคำบอก
ความต่าง ประโยคถาม-ตอบ ประโยคเปรียบเทียบ ประโยคซ้ำความ และประโยคคำถาม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการใช้ภาษาดังกล่าวนั้นเป็น
แนวทางให้ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาศิลปะการใช้ภาษาในงานสารคดีของศศิวิมลในด้านต่างๆกล่าวคือ
ด้านศิลปะการใช้ภาษา แบ่งเป็น ด้านการสรรคำ คือ คำคล้องจอง คำมีศักดิ์ คำภาษาโบราณ
คำภาษาตลาด คำภาษาต่างประเทศ และการสร้างถ้อยคำ คือ คำซ้ำ คำซ้อน และคำประสม
สำหรับด้านศิลปะการใช้ภาพพจน์ คือ อุปมาอุปไมย อุปลักษณ์ สัมพจน์ย นามนัย
บุคลาธิษฐาน อธิพจน์ อธิพจน์ ปฏิภาคพจน์ และประชดประชัน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารคดี

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสารคดี

ความหมายของสารคดี

กระแสรู้ มาลาภรณ์ (2529. หน้า 31) ได้กล่าวถึงความหมายของสารคดีไว้ว่า "สารคดี หมายถึงหนังสือที่มีเนื้อหา และจุดประสงค์เพื่อความรู้ ความคิดแก่ผู้อ่าน ในขณะเดียวกันก็ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ด้วยความสามารถในการใช้ภาษาร้อยแก้วที่สละสลวยของผู้แต่ง"

บุญยงค์ เกศเทศ (2536. หน้า 82) กล่าวว่า "สารคดีเป็นวรรณกรรมร้อยแก้วที่เขียนขึ้นอย่างประณีต เพื่อนำความรู้ความคิดมาเขียนให้ผู้อ่าน โดยมุ่งเน้นข้อคิดเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันก็ให้ความเพลิดเพลินไปด้วย ส่วนมากมักเป็นประเภทตำราทางประวัติศาสตร์หรือ ตำราทางวิชาการ"

มาลี บุญศิริพันธ์ (2535. หน้า 7) กล่าวว่า

การเขียนสารคดีจัดเป็นการเขียนสร้างสรรค์ชนิดหนึ่ง แสดงความสามารถของผู้เขียนในการสื่อความหมายให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ อารมณ์ร่วมกับผู้เขียน ผู้เขียนสารคดีจึงต้องมีจินตนาการจากความคิดริเริ่มของตนเอง สามารถถ่ายทอดความคิดคำนึงได้อย่างสละสลวย แปลกใหม่ โดยการเลือกใช้ถ้อยคำ ภาษา และข้อมูลที่เสริมสร้างสติปัญญา ความเพลิดเพลิน และประทับใจผู้อ่านในเวลาเดียวกัน

ธวัช ปุณโณทก (2527. หน้า 59) กล่าวว่า

สารคดี หมายถึง วรรณกรรมที่มีความมุ่งหมายแสดงความรู้ ความคิดเห็น ความจริง ความกระฉ่างชัด โดยวิธีอธิบายเรื่องหนึ่งเรื่องใดอย่างมีระเบียบ มีศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ ความนึกคิด เพื่อมุ่งตอบสนองของความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็นของผู้อ่านให้เกิดคุณค่าทางปัญญา

เสริมแสง พันธุมสุด(2529. หน้า 170) กล่าวว่า

สารคดี หมายถึงงานเขียนหรือวรรณกรรมที่ผู้เขียนมีเจตนาที่จะเสนอสาระที่เป็นจริง ตามข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นจริง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิด ความกระฉ่าง แต่ในขณะเดียวกัน ผู้เขียนก็ต้องสร้างสรรค์ ผลงานของตนเองอย่างมีศิลปะ มีวิธีการเสนอเรื่องให้เกิด "รส" เสมือนหนึ่งผู้อ่านมีส่วนร่วมรู้ในเรื่องหรือเหตุการณ์นั้นๆ เพื่อก่อให้เกิดความบันเทิงใจ หรือความประทับใจ

ถวัลย์ มาศจรัส (2538 . หน้า 120) กล่าวว่า "สารคดี หมายถึง งานเขียนที่ยึดถือเรื่องราวจากความเป็นจริง นำมาเขียนเพื่อมุ่งแสดงความรู้ ความจริง ทักษะความคิดเห็นเป็นหลัก ด้วยการจัดระเบียบความคิดในการนำเสนอผสมผสานถ่ายทอดต่อสนใจใฝ่รู้ของผู้อ่าน เพื่อให้เกิดคุณค่าทางปัญญา"

อุดม รุ่งเรืองศรี (2522, หน้า 12) กล่าวว่า "สารคดี คือ วรรณกรรมที่มีใช้เรื่องสมมติ แต่เป็นเรื่องที่มุ่งแสดงความรู้ ความคิด ความจริง ความกระฉ่างชัดและเหตุผลเป็นสำคัญโดยจะตอบปัญหาว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร โดยครบถ้วน แต่กระนั้นวรรณกรรมประเภทนี้ ก็ยังต้องอาศัยวรรณศิลป์ในเชิงอธิบาย วิจารณ์ หรือสังเขป เพื่อความน่าสนใจในแง่ของภาษาอยู่ด้วย"

จากความหมายที่ผู้รู้ได้กล่าวถึงนั้น สามารถสรุปได้ว่า สารคดี หมายถึงวรรณกรรมที่มุ่งให้ความรู้เป็นสำคัญโดยมีศิลปะการใช้ภาษาเป็นสื่อ โน้มน้าวในการติดตามเรื่องได้อย่างเพลิดเพลิน

จุดมุ่งหมายของการเขียนสารคดี

เสริมแสง พันธมสุต(2536 . หน้า 711-714)ได้กล่าวไว้โดยสรุปดังนี้

1. การเสนอข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ ตัวบุคคล หรือสถานที่ ต้องเป็นข้อเท็จจริงทั้งสิ้น จะเสริมแต่งทำให้ความเป็นจริงบิดเบือนไปไม่ได้ และการแสดงความเป็นจริงนั้นไม่ใช่เพียงให้ข้อมูลในลักษณะการบอกเล่าธรรมดาว่ามีอะไรเกิดขึ้น หากแต่เป็นการเสนอข้อมูลให้ผู้เขียนได้ศึกษา สังเกต สัมผัส หรือวิเคราะห์ตีความเป็นอย่างดีแล้ว การเล่าข้อเท็จจริงจึงเป็นการให้รายละเอียด และความกระฉ่างชัดในเหตุและผล พร้อมทั้งเสนอทัศนะและความคิดเห็นประกอบอีกด้วย

2. แม้ว่าหลักสำคัญของสารคดี คือ การเสนอข้อเท็จจริง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่างานเขียนที่เสนอข้อเท็จจริงทั้งหมดจะเป็นสารคดี เพราะสารคดีนี้เป็นงานเขียนที่มุ่งให้สาระความรู้ ข้อเท็จจริงแก่ผู้อ่าน แต่สารคดีก็มุ่งที่จะให้ผู้อ่านได้รับรส และความเพลิดเพลินประกอบไปด้วย ฉะนั้นส่วนประกอบของสารคดีจะต้องมีทั้ง 2 ประการ คือ ความรู้ ความจริง และอารมณ์ความรู้สึก ความรู้ความจริงเป็นเนื้อหาสาระที่ผู้อ่านได้รับ ส่วนอารมณ์ความรู้สึกที่ผู้เขียน ได้สอดใส่ไว้ในงานเขียนจะก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมกับผู้เขียน เกิดความรื่นรมย์ในขณะที่อ่าน ส่วนประกอบทั้งสองนี้จึงแยกจากกันไม่ได้

ในการเขียนสารคดี นักเขียนสารคดีจะต้องเป็นผู้มี "ศิลปะการประพันธ์" ที่จะรู้จักเลือกข้อมูลและทำนองการเขียนให้กลมกลืน งานเขียนสารคดีจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ จัดว่าเป็นงานวรรณศิลป์อย่างหนึ่ง ฉะนั้นกลวิธีการเขียนสารคดีจึงอาจเหมือนหรือคล้ายคลึงกับงานเขียนประเภทบันเทิงคดีได้ คือ ผู้เขียนอาจใช้กลวิธีแบบเล่าเรื่องเสมือนหนึ่งกำลังพูดคุยกับ ผู้อ่านหรือใช้กลวิธีให้เนื้อหาสาระไม่หนักสมองมากนัก โดยการแทรกอารมณ์ขัน กล่าวประชด หรือทำให้ข้อเขียนน่าอ่านขึ้นโดยใช้โวหาร ใช้ภาพพจน์ เล่นคำ หรือสำนวนต่างๆ ก็ได้

3. การเขียนสารคดีอาจใช้จินตนาการประกอบได้ แต่จินตนาการในการเขียนสารคดีไม่เหมือนกับการเขียนบันเทิงคดี เพราะการสร้างจินตนาการในงานเขียนบันเทิงคดี เป็นการสร้างภาพตามความนึกคิดที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียน ซึ่งอาจเป็นการ “คิดฝัน” ที่เกินความจริงได้ กล่าวคือผู้เขียนจะพยายามใช้กลวิธีการเขียนให้ผู้อ่านยอมรับหรือเกิดความรู้สึกคล้อยตามว่าภาพที่ผู้เขียนสร้างขึ้นนั้นเป็น “ภาพจริง” แต่การสร้างจินตนาการ ในการเขียนสารคดี ผู้เขียนจะสร้างภาพในใจขึ้นจากความ “คิดฝัน” ที่เกินจริงไม่ได้

4. สารคดีต้องเป็นงานเขียนที่สร้างสรรค์ ไม่ใช่งานที่เสนอแต่ข้อเท็จจริงเท่านั้น ผู้เขียนสารคดีจะต้องเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ เสนอความคิดเห็นและทัศนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านโดยทั่วไป ไม่ใช่สร้างสรรค์ให้แก่บุคคลใดโดยเฉพาะ แม้แต่การเขียนสารคดีประเภทอัตชีวประวัติ ซึ่งเป็นการเขียนถึงเรื่องราวชีวิตของผู้เขียนเอง ถ้าเป็นนักเขียนที่ดี ผู้เขียนจะต้องสอดแทรกความคิดเห็นและทัศนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านโดยส่วนรวม

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป(2523.หน้า 73)กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนสารคดีไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน
2. เพื่อเสนอเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะผู้อ่าน
3. เพื่อชักจูงให้ผู้อ่านเชื่อตามความคิดของผู้เขียนและปฏิบัติตาม

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2518. หน้า 280) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเขียนสารคดีไว้ สรุปได้ว่า

1. เพื่อเสนอเรื่องราว
2. เพื่อชักนำความคิดของผู้อ่าน จูงใจให้คิดไปในแนวทางที่ผู้เขียนต้องการ
3. เพื่อให้ความบันเทิงชวนอ่าน

จากจุดมุ่งหมายของการเขียนสารคดีที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้แล้ว สามารถสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการเขียนสารคดี คือ การเขียนงานเพื่อเสนอเรื่องราวที่สร้างสรรค์ โดยมีเนื้อหาสาระที่เป็นความจริง ในขณะที่เดียวกันก็สอดแทรกความบันเทิงให้ผู้อ่านสนใจที่จะติดตามไปด้วย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารคดี

ในด้านงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาศิลปะการใช้ภาษานั้น ได้มีผู้วิจัยศึกษาไว้ดังนี้

บุษกร แพ้งำรุง (2542) ได้วิเคราะห์สารคดีท่องเที่ยวของปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ ผลการศึกษา พบว่า ความสามารถของผู้เขียนในด้านการเขียนสารคดีท่องเที่ยว เนื่องจาก ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ เป็นนักเขียนที่นำเอาประสบการณ์ที่เกิดจากการสั่งสมมาใช้เป็น วัตถุดิบ ในการเขียนสารคดีท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ และเป็นบุคคลที่มีความสามารถในทางภาษาผู้หนึ่ง ด้วยการใช้กลวิธีการเขียน การใช้สำนวนโวหาร เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่าน เกิดความคิด ความรู้สึก และอารมณ์คล้อยตามผู้เขียนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งผู้เขียนได้สอดแทรก คุณค่าทางด้านต่างๆ ไว้อย่างมากมาย ผู้อ่านจึงได้รับประโยชน์ด้านสาระคุณค่าพร้อมๆ กับการได้รับความเพลิดเพลินในขณะที่อ่านอีกด้วย

